

چکیده

هدف: هدف اصلی سیستم ایمنی مهیا نمودن امنیت و تسهیلات لازم در این زمینه برای کارکنان کتابخانه، منابع، و تجهیزات کتابخانه، همچنین مراجعه‌کنندگان به کتابخانه است. به طور همزمان، تمام موارد و مسائل مورد نیاز برای امنیت کامل کتابخانه، باید بدون ایجاد هیچ‌گونه تداخلی در خدمت‌رسانی کتابخانه به مراجعان صورت پذیرد.

روش / رویکرد پژوهش: روش پژوهش در این تحقیق، با توجه به ماهیت موضوع و اهداف پژوهش و فرضیه‌های پژوهش، پیمایشی توصیفی است. برای ارزیابی امنیت فیزیکی و الکترونیکی ساختمان و تجهیزات کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی عمومی و دانشگاهی با هدف ارتقای میزان امنیت و کاهش پیامدهای ناشی از عدم امنیت در فضای کتابخانه، از سیاهه و آرسی مخصوص امنیت ساختمان کتابخانه استفاده شده است، که توسط دایره امنیت و سلامت شغلی ایالات متحده (اوشا) تهیه شده است. جامعه آماری این پژوهش، ۱۴ کتابخانه و مرکز اطلاع‌رسانی عمومی و دانشگاهی شهر زنجان می‌باشد. تحلیل داده‌های پژوهش با استفاده از آمار توصیفی نظیر درصد و فراوانی انجام شده است.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که در کل، بین میزان به‌کارگیری اصول حفاظت و ایمنی در ساختمان کتابخانه‌های عمومی و دانشگاهی شهر زنجان تفاوت معنی‌داری وجود ندارد (این پژوهش شامل بررسی مدیریت مواد، دارایی و اقلام ساختمان، درها، کلید و قفل، کنترل ورود و فضای داخلی، پنجره‌ها، حفاظ‌ها، نرده‌ها و دروازه‌ها، روشنایی فضای بیرونی کتابخانه، هشدار آتش‌سوزی و تهییدات و پیشگیری، دسترسی به قفسه‌های کتاب، دروازه‌های امنیتی می‌باشد).

نتیجه‌گیری: اگرچه براساس جدول ۳ (مقایسه میزان به‌کارگیری اصول حفاظت و ایمنی در ساختمان کتابخانه‌های عمومی و دانشگاهی) وضعیت موجود ایمنی فضای کتابخانه‌ها متوسط به نظر می‌رسد، با وضعیت مطلوب انطباق صددرصد نداشته و تمامی فضاهای امنیتی باید، براساس استانداردهای موجود، مورد بررسی و بهینه‌سازی قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها

ساختمان کتابخانه، سیستم ایمنی، امنیت فیزیکی، آتش‌سوزی، استانداردهای بین‌المللی

امنیت و ایمنی فیزیکی در کتابخانه‌های عمومی و دانشگاهی استان زنجان

فرهنگ فرخی^۱ | ناهید بیات بداتی^۲

دریافت: ۱۳۸۹/۵/۱۹ پذیرش: ۱۳۸۹/۷/۱۷

مقدمه

امروزه، انسان در عصر اطلاعات زندگی می‌کند. اطلاعات ماده اولیه دانشی است که زندگی پیچیده اقتصادی، سیاسی، و اجتماعی امروز بشر را هدایت می‌کند و از این نظر برای ادامه زندگی عنصری حیاتی است. هیچ برنامه توسعه و پیشرفت ملی بدون استفاده صحیح و مبتکرانه از اطلاعات گردآوری شده نمی‌تواند ثمربخش باشد. به همین دلیل، طراحان و برنامه‌ریزان ملی، منطقه‌ای، و محلی برای اینکه بتوانند به درستی برنامه‌ریزی کنند به اطلاعات نیاز دارند. از این دیدگاه، اطلاعات در هر کشوری در زمره منابع اولیه آن، نظیر انرژی، مواد اولیه، منابع مالی، و نیروی انسانی قرار دارد. اطلاعات در تحقیق و پیشرفت دانش و در پیش راندن مرزهای دانش نقش قاطعی ایفا می‌کند و از دوباره‌کاری در تلاش‌ها برای انتقال فناوری جلوگیری می‌کند. می‌دانیم که هدف از تحقیق، یافتن راه حل برای مشکلات است و این کار بدون وجود اطلاعات امکان‌پذیر نیست. یکی از ارکان کسب اطلاعات، محمل‌های اطلاعاتی هستند که در قالب‌های مختلف مانند انواع منابع چاپی و غیرچاپی جهت ذخیره و بازیابی اطلاعات مورد استفاده قرار می‌گیرند.

حفظ و ایمنی سرمایه‌های فرهنگی، پژوهشی و فناورانه اطلاع‌رسانی در کتابخانه‌ها در درجه اول اهمیت قرار دارد که این حفاظت و ایمنی‌سازی را می‌توان به صورت زیر تقسیم‌بندی کرد:

۱. سیستم حفاظت از منابع کتابخانه در برابر عدم رعایت مقررات امانت،

۱. استادیار رشته عمران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد زنجان
farhang.farrokhi@gmail.com
۲. دانشجوی دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه UM مازنی
nahid_bb54@yahoo.com

۲. روش‌های مراقبت از ساختمان در برابر انواع دستبردها در ساعات تعطیلی کتابخانه، و
۳. تأمین امنیت و سلامت کارمندان و مراجعه‌کنندگان در محل‌های کاری (عازم، ۱۳۸۶).
هدف اصلی سیستم ایمنی باید مهیا نمودن امنیت و تسهیلات لازم در این زمینه
برای کارکنان کتابخانه، منابع و تجهیزات کتابخانه، و مراجعه‌کنندگان به کتابخانه باشد. تمام
موارد و مسائل مورد نیاز برای امنیت کامل کتابخانه باید بدون ایجاد هیچ‌گونه تداخلی در
خدمت‌رسانی کتابخانه به مراجعان صورت پذیرد (مک کمب، ۲۰۰۴).

عامل ایمنی در کتابخانه‌ها یکی از جنبه‌های مهم حفاظت پیشگیرانه است. بخشی
ایمنی مربوط به پیشگیری از بروز صدمات ناشی از آب و دزدی می‌شود و نیز شامل
بلایا و سوانح طبیعی می‌شود مانند طوفان و یا زمین‌لرزه (با در نظر گرفتن اینکه کدام‌یک
احتمال وقوع در منطقه را دارد). طرح و نقشه ساختمان نیز نقش مهمی در ایمنی کتابخانه
بازی می‌کند.

اقداماتی که برای جلوگیری از سرقت، بریدن، و ناقص کردن کتاب‌ها انجام می‌گیرد،
بخش مهمی از فعالیتهای امنیتی را در اغلب کتابخانه‌ها شامل می‌شود. این اقدامات
نمی‌تواند در همه کتابخانه‌ها یکسان مناسب و مفید باشند در کتابخانه‌های شرکت‌ها که
خوانندگان مشخص دارند، ضرورتی برای انجام این نوع اقدامات وجود ندارد. کتابخانه‌های
عمومی نیز، جز در مورد بعضی از مجموعه‌ها، الزامی به انجام اقدامات امنیتی ندارند؛ اما
اغلب کتابخانه‌ها علاوه بر اینکه باید هزینه‌های کتاب‌های دزدیده و پاره شده را تأمین
نمایند، به‌سختی خواهند توانست ناراحتی و عصبانیتی را که این مشکلات در خوانندگان
به‌وجود می‌آورند، برطرف سازند.

تعداد درهای ورودی و خروجی کتابخانه باید تا حد ممکن محدود شده و کم باشد.
درهای خروجی اضطراری مانند درهای خروج سریع در آتش‌سوزی‌ها و سایر موارد
اضطراری. نباید در شرایط عادی برای ورود و خروج افراد، مجموعه کتاب‌ها، و مخزن
کتابخانه مورد استفاده قرار گیرند. در منطقه امنیتی (منطقه‌ای که کتاب‌های خاصی در آن
نگهداری شوند) اقدامات امنیتی ویژه‌ای باید به‌کار گرفته شود مانند استفاده از قفل، و ارسی
کیف مراجعان و کارکنان، و یا صدور کارت تردد امنیتی. سالن‌های مطالعه، مخصوصاً
سالن‌هایی که در آنها کتاب‌های نادر و کمیاب مطالعه می‌شوند باید برای جلوگیری از
سرقت و به حداقل رساندن صدمات حاصل از استفاده نادرست از کتاب‌ها تحت نظر
باشند. برای جلوگیری از سرقت از مجموعه کتاب‌ها، اقداماتی مانند ارسی کیف‌ها یا
استفاده از سیستم الکترونیکی و مغناطیسی باید انجام شود.

سه نوع تعریف برای روشن کردن و تعیین حدود اقدامات حفاظتی پیشگیرانه وجود دارد. 3. Mc Comb

جویس ام. بنکس در این مورد چنین می‌گوید (اشمن، ۱۳۸۰):

«اقدامات حفاظتی پیشگیرانه شامل محل مناسب و امن برای کتابها و امانت و بازگشت محتاطانه آنها و نیز شامل فراهم آوردن محیط مناسب با شرایط قابل قبول است. فضای کافی باید برای وسایل کتابخانه فراهم گردد و ظروف مناسب برای وسایل شکننده تهیه شود. برنامه‌های آموزشی باید برای کارمندان تدارک دیده شود تا فرسایش و از بین رفتن کتابها در موقع امانت و بازگشت آنها به حداقل برسد، برای استفاده از کتابها در نمایشگاه‌های کتاب باید ترتیباتی اتخاذ شود، کارمندان کتابخانه باید جلسات متعددی درباره حفظ و نگهداری کتابها تشکیل دهند و مردم نیز باید از این گفتگوها آگاهی پیدا کنند، سازمانهای تعاونی باید برای پروژه‌های میکروفیلم کردن کتابها فراهم آید، از تحقیقات و بررسی‌های مربوط به حفظ و نگهداری کتابها قدردانی شود و در برنامه‌ریزی‌های مربوط به جلوگیری از بلایا و مصیبت‌های طبیعی مشارکت به عمل آید».

وی فعالیت‌های حفاظتی پیشگیرانه زیر را برای رسیدن به این هدف ارائه داده است

(اشمن، ۱۳۸۰):

۱. هدف کتابخانه باید فراهم کردن محیط مناسب برای حفظ و حراست از کتاب‌ها باشد؛
۲. محوطه مخازن باید مجهز باشد و اطمینان حاصل شود که تسهیلات ذخیره و انبار کردن کتاب‌ها و شرایط مناسب فراهم آمده است؛
۳. همه کارکنان کتابخانه باید آموزش دیده باشند تا در موقع امانت و بازگشت کتاب‌ها، فرسایش و کهنه شدن کتاب‌ها به حداقل برسد و کارمندان باید مطمئن باشند که خوانندگان و مراجعان از کتاب‌ها با دقت مواظبت و نگهداری می‌کنند؛
۴. کتابخانه‌ها و کارمندان کتابخانه‌ها باید سعی کنند تا آگاهی مردم را نسبت به حفاظت از کتاب‌ها بالا ببرند؛
۵. پروژه‌های تهیه ریزفیلم تشویق و حمایت شوند؛
۶. اصول و ضوابطی تهیه شود تا در نمایشگاه‌های ترتیب یافته در داخل کتابخانه رعایت شوند و ترتیبی نیز برای نمایشگاه‌های خارج از کتابخانه داده شود؛
۷. برای مواجهه با سوانح و بلایای طبیعی سیاست‌هایی اتخاذ شود و در مواقع معین مورد بررسی و مطالعه قرار داده شود؛ و
۸. کتابدار آموزده و فعالی مسئول کتابخانه باشد تا برنامه‌های مربوط به حفاظت و نگهداری از کتاب‌ها را اجرا کند.

بیان مسئله

یافته‌های پژوهشی که اخیراً در مقیاس ملی صورت گرفته در مجموع حاکی از آن است که (نیکنام، ۱۳۸۰):

- شیوه‌های نگهداری کتاب‌ها و سایر مواد در کتابخانه‌های ایران کاملاً ابتدایی است و استاندارد ایمنی بسیار پایین است؛
- در کتابخانه‌ها هزاران جلد کتاب نفیس و منحصر به فرد و نیز منابع اطلاعاتی مفید یافت می‌شود که به سبب بی‌توجهی در معرض فرسودگی است؛
- کتابخانه‌ها فاقد تجهیزات ایمنی هستند؛
- بسیاری از مسئولان به نکات ایمنی توجهی ندارند؛
- انباشتگی کتاب‌ها به صورت فوق‌العاده متراکم، ضریب ناامنی را افزایش داده است، ساختمان بیشتر کتابخانه‌ها نامناسب است، و بسیاری از آنها برای کتابخانه ساخته نشده‌اند؛
- شیوه ساختمان‌سازی و راه‌های ورودی و خروجی نامناسب باعث گند شدن شدید واکنش‌های امدادی در مقابل حوادث است؛
- بیشتر کتابخانه‌ها فاقد دستگاه‌های هشداردهنده و اعلام حریق هستند؛
- استفاده از وسایل گرمایی از قبیل بخاری نفتی در بسیاری از کتابخانه‌ها معمول است؛
- مواد استفاده شده در سقف‌ها، دیوارها، و کف‌های بسیاری از کتابخانه‌ها از نوع قابل اشتعال بوده و هنگام بروز آتش‌سوزی به گسترش آتش کمک می‌کند؛
- نصب کپسول‌های آتش‌نشانی در قسمت‌های مختلف کتابخانه کاملاً استاندارد نیست و تقریباً هیچ کتابخانه‌ای از شیوه علمی آتش‌نشانی استفاده نمی‌کند؛
- کتابخانه‌ها مورد بازدید منظم کارشناسان آتش‌نشانی قرار نمی‌گیرند و نظرهای آنها اعمال نمی‌شود؛
- اغلب کتابخانه‌ها فاقد دستگاه رطوبت و دماسنج هستند و هیچ کنترلی از نظر این دو عامل آسیب‌زا انجام نمی‌گیرد؛
- تقریباً هیچ‌یک از کتابخانه‌ها به دستگاه دزدگیر مجهز نیست؛
- بیشتر کتابخانه‌ها در مقابل حوادث و بلایا با بیمه قراردادی ندارند؛ و
- قریب به اتفاق کتابخانه‌ها فاقد طرحی برای مقابله با سوانح و بلایای طبیعی هستند.

به این ترتیب، می‌توان گفت که کتابخانه‌های ایران، در واقع، کاملاً بی‌دفاع هستند و شرایط لازم برای حفظ و نگهداری مواریث فرهنگی و تاریخی کشور را ندارند (نیکنام، ۱۳۸۰).

تحقیق حاضر کوششی است برای تعیین و تعریف یک رشته شرایط و ضوابط واقع‌بینانه که در صورت تحقق، به ارتقای سطح کمی و کیفی ایمنی کتابخانه‌ها و واحدهای

اطلاع‌رسانی عمومی و دانشگاهی خواهد انجامید.

اهداف تحقیق

هدف کلی طرح، تدوین رهنمودهایی برای جلب توجه کتابداران، برنامه‌ریزان، و طراحان کتابخانه‌ها نسبت به استانداردهای موجود بین‌المللی در مورد حفاظت و ایمنی در کتابخانه و مدیریت ایمنی کتابخانه است تا هنگام تصمیم‌گیری و اجرا به این موارد نیز به عنوان ضرورت در طراحی ساختمان کتابخانه توجه نمایند.

ضرورت انجام تحقیق

مطالعات انجام شده نشان می‌دهد که در هیچ مرجعی، به‌ویژه در رشته کتابداری، به امر حفاظت از ساختمان کتابخانه پرداخته نشده، از جمله در سازمان‌ها و استانداردهای زیر:

۱. ساختمان و تجهیزات کتابخانه،
۲. استاندارد کتابخانه‌های دانشگاهی،
۳. استاندارد کتابخانه‌های تخصصی،
۴. استاندارد وسایل و تجهیزات کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی،
۵. حفاظت و نگهداری مواد کتابخانه، و
۶. اداره کتابخانه.

در هیچ‌یک از حوزه‌های مذکور به ایمنی و حفاظت از ساختمان و تجهیزات کتابخانه در برابر عدم رعایت مقررات امانت، انواع دستبردها در ساعات تعطیلی کتابخانه، تأمین امنیت و سلامت کارمندان و مراجعه‌کنندگان در محل‌های کاری، و مدیریت ایمنی کتابخانه به‌صورت عملی و کاربردی و براساس استانداردهای موجود پرداخته نشده است. تنها در کتاب ساختمان و تجهیزات کتابخانه: مدیریت و برنامه‌ریزی، نوشته پرویز عازم، به‌صورت اجمالی در دو صفحه به این مسئله پرداخته شده است.

لذا تحقیقات در این زمینه کاملاً ضروری به نظر می‌رسد؛ زیرا در قالب آن می‌توان با شیوه‌های نوین حفاظت و ایمنی کتابخانه، بر اساس استانداردهای موجود بین‌المللی و کاربردی، آشنا گردیده و ضمن بررسی وضعیت فعلی کتابخانه‌های کشور، به عنوان نمونه شهر زنجان، از نظر سطح ایمنی در برابر موارد یادشده به ارائه راهکارهای لازم در این زمینه پردازیم.

فرصه‌های تحقیق

۱. بین وضعیت فعلی ساختمان و تجهیزات کتابخانه‌های عمومی شهر زنجان، از نظر

میزان به‌کارگیری اصول حفاظت و ایمنی در ساختمان کتابخانه‌ها و وضعیت مطلوب، براساس استانداردهای بین‌المللی، تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

۲. بین وضعیت فعلی ساختمان و تجهیزات کتابخانه‌های دانشگاهی شهر زنجان، از نظر میزان به‌کارگیری اصول حفاظت و ایمنی در ساختمان کتابخانه‌ها، و وضعیت مطلوب، براساس استانداردهای بین‌المللی، تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

۳. بین میزان به‌کارگیری اصول حفاظت و ایمنی در ساختمان کتابخانه‌های عمومی و دانشگاهی شهر زنجان، براساس استانداردهای بین‌المللی، تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

محدودیت‌های تحقیق

معمولاً محققان در مسیر انجام پژوهش خود، ناخواسته با محدودیت‌هایی مواجه می‌گردند که بسته به نوع پژوهش متفاوت بوده و گاه این نوع محدودیت‌ها بر نتایج تحقیق تأثیر می‌گذارند. عمده‌ترین محدودیت‌های این پژوهش شامل موارد زیر است:

۱. کمبود کتاب و امکانات اولیه و مواردی مانند آن،
۲. کمبود بودجه و نیروی انسانی، و
۳. ناآگاهی مسئولان مؤسسات ذی‌ربط در ارائه اطلاعات به پژوهشگر.

روش پژوهش

روش پژوهش در این تحقیق، با توجه به ماهیت موضوع، اهداف، و فرضیه‌های پژوهش، پیمایشی توصیفی است. پیمایش توصیفی به توصیف پدیده‌ای خاص در محیطی معین می‌پردازد و برای آزمون نظریه‌ها و یا پاسخ‌یابی به فرضیه‌های پژوهش به‌کار می‌رود و شامل توصیف و نتیجه‌گیری است (کومار، ۱۳۸۱). کاربرد تحقیق پیمایشی در مطالعاتی است که در پی توصیف کمی یک یا چند جنبه از امور هستند و همچنین مطالعاتی که به کشف نوعی رابطه همخوانی (و نه الزاماً همبستگی) بین دو یا چند متغیر توجه دارند. ساده‌ترین تحقیق پیمایشی با هدف واقعیت‌نمایی است. در این روش، محقق به گردآوری اطلاعات درباره واقعیت‌ها می‌پردازد و نتیجه حاصل را به طور کمی تصویر می‌کند (دیانی، ۱۳۸۴).

برای ارزیابی امنیت فیزیکی و الکترونیکی ساختمان و تجهیزات کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی عمومی و دانشگاهی با هدف ارتقای میزان امنیت و کاهش پیامدهای ناشی از عدم امنیت در فضای کتابخانه، از سیاهه واریسی کنترل مخصوص امنیت ساختمان کتابخانه استفاده شد که توسط دایره امنیت و سلامت شغلی ایالات متحده (اوشا، [بی‌تا]) تهیه شده است.

4. OSHA

جامعه آماری

جامعه آماری این پژوهش، ۱۴ کتابخانه و مرکز اطلاع‌رسانی عمومی و دانشگاهی شهر زنجان می‌باشد.

روش گردآوری داده‌ها

در تحقیقات کتابداری، گردآوری اطلاعات از طریق چهار روش مشاهده و آزمایش، پرسشنامه، مصاحبه، و مشاهده اسنادی انجام می‌گیرد. هر یک از این روش‌ها به خصوصیات موضوع مورد بررسی و طرح تحقیق انتخابی بستگی دارد، ولی به‌طور کلی برای پژوهش پیمایشی روش غالب استفاده از پرسشنامه و مصاحبه می‌باشد (دیانی، ۱۳۸۴).
برای گردآوری داده‌ها، در پژوهش حاضر، از پرسشنامه استفاده شد. پرسشنامه مذکور براساس سیاهه واریسی کنترل مخصوص امنیت ساختمان کتابخانه استفاده شد که توسط دایره امنیت و سلامت شغلی ایالات متحده (اوشا، [بی تا]) تهیه شده است.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

برای تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی در دو بخش مجزا استفاده گردید. در بخش نخست، تجزیه و تحلیل توصیفی یافته‌ها به‌صورت جداول و نمودارها گزارش داده شده است. در بخش دوم، روش آماری «کاسکوئر» در سطح معناداری ($\alpha = 0/05$) مورد استفاده قرار گرفته است. لازم به ذکر است، تمامی عملیات آماری با بهره‌گیری از نرم‌افزارهای آماری اس.پی.اس.اس. و اکسل انجام شده است.

آزمون فرضیه‌ها

فرضیه الف:

فرضیه صفر (H_0): بین وضعیت فعلی ساختمان و تجهیزات کتابخانه‌های عمومی شهر زنجان، از نظر میزان به‌کارگیری اصول حفاظت و ایمنی در ساختمان کتابخانه‌ها و وضعیت مطلوب براساس استانداردهای بین‌المللی، تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

فرضیه یک (H_1): بین وضعیت فعلی ساختمان و تجهیزات کتابخانه‌های عمومی شهر زنجان، از نظر میزان به‌کارگیری اصول حفاظت و ایمنی در ساختمان کتابخانه‌ها و وضعیت مطلوب براساس استانداردهای بین‌المللی تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

در جدول ۱، تفاوت بین میزان کلی به‌کارگیری اصول حفاظت و ایمنی در ساختمان کتابخانه‌ها و وضعیت مطلوب مورد آزمون قرار گرفته است. جهت انجام این آزمون از

روش آمار ناپارامتریک کاسکوئر استفاده شده است. جهت توضیح این آزمون باید گفت، در این آزمون در صورتی که سطح معنی داری به دست آمده از میزان سطح اطمینان کمتر باشد می توان فرض صفر را رد نمود و فرض مورد نظر پژوهشگر را پذیرفت. همانگونه که در این جدول مشاهده می شود، میزان سطح معنی داری حاصل از آزمون کاسکوئر برابر با ۰/۰۰۳ است که این میزان کمتر از سطح اطمینان (۰/۰۵) در نظر گرفته شده برای آزمون است. در نتیجه، فرض صفر رد و فرضیه H1 مورد پذیرش قرار می گیرد و می توان گفت بین وضعیت فعلی ساختمان و تجهیزات کتابخانه های عمومی شهر زنجان از نظر میزان به کارگیری اصول حفاظت و ایمنی در ساختمان کتابخانه ها و وضعیت مطلوب براساس استانداردهای بین المللی تفاوت معنی داری وجود دارد.

نتیجه آزمون	سطح معنی داری	سطح اطمینان	متغیر مورد مقایسه
رد فرضیه صفر	۰/۰۰۳	۰/۰۵	میزان کلی به کارگیری اصول حفاظت و ایمنی در ساختمان کتابخانه های عمومی و وضعیت مطلوب

جدول ۱

بررسی تفاوت میزان کلی به کارگیری اصول حفاظت و ایمنی در ساختمان کتابخانه های عمومی شهر زنجان و وضعیت مطلوب

فرضیه ب:

فرضیه صفر (H0): بین وضعیت فعلی ساختمان و تجهیزات کتابخانه های دانشگاهی شهر زنجان از نظر میزان به کارگیری اصول حفاظت و ایمنی در ساختمان کتابخانه ها و وضعیت مطلوب براساس استانداردهای بین المللی تفاوت معنی داری وجود ندارد.

فرضیه يك (H1): بین وضعیت فعلی ساختمان و تجهیزات کتابخانه های دانشگاهی شهر زنجان از نظر میزان به کارگیری اصول حفاظت و ایمنی در ساختمان کتابخانه ها و وضعیت مطلوب براساس استانداردهای بین المللی تفاوت معنی داری وجود دارد.

بررسی تفاوت بین میزان کلی به کارگیری اصول حفاظت و ایمنی در ساختمان کتابخانه های دانشگاهی و وضعیت مطلوب در جدول ۲ نمایش داده شده است. همانگونه که در این جدول مشاهده می شود، میزان سطح معنی داری حاصل از آزمون کاسکوئر برابر با ۰/۰۰۳ است که این میزان کمتر از سطح اطمینان (۰/۰۵) در نظر گرفته شده برای آزمون است. در نتیجه، فرض صفر رد می شود و فرضیه H1 مورد پذیرش قرار می گیرد و می توان گفت که بین وضعیت فعلی ساختمان و تجهیزات کتابخانه های دانشگاهی شهر زنجان، از نظر میزان به کارگیری اصول حفاظت و ایمنی در ساختمان کتابخانه ها و وضعیت مطلوب براساس استانداردهای بین المللی تفاوت معنی داری وجود دارد.

جدول ۲

بررسی تفاوت بین میزان کلی به کارگیری اصول حفاظت و ایمنی در ساختمان کتابخانه‌های دانشگاهی شهر زنجان و وضعیت مطلوب

نتیجه آزمون	سطح معنی داری	سطح اطمینان	متغیر مورد مقایسه
رد فرضیه صفر	۰/۰۰۳	۰/۰۵	میزان کلی به کارگیری اصول حفاظت و ایمنی در ساختمان کتابخانه‌های دانشگاهی و وضعیت مطلوب

فرضیه پ:

فرضیه صفر (H₀): بین میزان به کارگیری اصول حفاظت و ایمنی در ساختمان کتابخانه‌های عمومی و دانشگاهی شهر زنجان تفاوت معنی داری وجود ندارد.

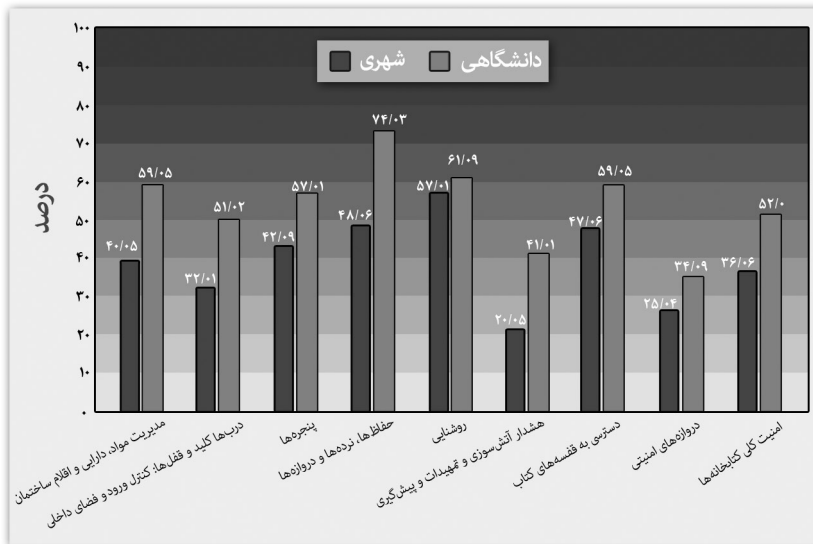
فرضیه یک (H₁): بین میزان به کارگیری اصول حفاظت و ایمنی در ساختمان کتابخانه‌های عمومی و دانشگاهی شهر زنجان تفاوت معنی داری وجود دارد.

در جدول ۳ و نمودار ۱ هر یک از ابعاد مربوط به امنیت کتابخانه‌های عمومی و دانشگاهی شهر زنجان با یکدیگر مورد مقایسه قرار گرفته است. میزان امنیت کتابخانه‌های عمومی و دانشگاهی شهر زنجان در یک طیف ۰ تا ۱۰۰ درصدی مورد بررسی قرار گرفته است. همان‌گونه که در این جدول و نمودار مشاهده می‌شود میزان درصد امنیت در هر یک از موارد در کتابخانه‌های دانشگاهی بالاتر از کتابخانه‌های عمومی است. برای بررسی دقیق تفاوت بین هر یک از ابعاد امنیت در کتابخانه‌های عمومی و دانشگاهی از آزمون کاسکوئر استفاده شده است که در ادامه به شرح نتایج حاصل از آزمون هر یک از فرضیه‌ها می‌پردازیم:

ردیف	موارد مربوط به امنیت کتابخانه	کتابخانه‌های عمومی (امتیاز از ۱۰۰)	کتابخانه‌های دانشگاهی (امتیاز از ۱۰۰)
۱	مدیریت مواد، دارایی و اقلام ساختمان	۴۰/۵	۵۹/۵
۲	درب‌ها، کلید و قفل‌ها: کنترل ورود و فضای داخلی	۳۲/۱	۵۱/۲
۳	پنجره‌ها	۴۲/۹	۵۷/۱
۴	حفاظ‌ها، نرده‌ها و دروازه‌ها	۴۸/۶	۷۴/۳
۵	روشنایی	۵۷/۱	۶۱/۹
۶	هشدار آتش‌سوزی و تهیدات و پیش‌گیری	۲۰/۵	۴۱/۱
۷	دسترسی به قفسه‌های کتاب	۴۷/۶	۵۹/۵
۸	دروازه‌های امنیتی	۲۵/۴	۳۴/۹
۹	امنیت کلی کتابخانه‌ها	۳۴/۶	۵۲/۰

جدول ۳

مقایسه میزان به کارگیری اصول حفاظت و ایمنی در ساختمان کتابخانه‌های عمومی و دانشگاهی شهر زنجان

مُودار ۱

مقایسه میزان به کارگیری اصول حفاظت و ایمنی در ساختمان کتابخانه‌های عمومی و دانشگاهی شهر زنجان

بررسی تفاوت بین میزان کلی به‌کارگیری اصول حفاظت و ایمنی در ساختمان کتابخانه‌های عمومی و دانشگاهی در جدول ۴ نمایش داده شده است. همانگونه که در این جدول مشاهده می‌شود، میزان سطح معنی‌داری حاصل از آزمون کاسکوئر برابر با ۰/۰۵۶ است که این میزان بیشتر از سطح اطمینان (۰/۰۵) در نظر گرفته شده برای آزمون است. در نتیجه، فرض صفر پذیرفته و فرضیه H1 رد می‌شود و می‌توان گفت که بین میزان به‌کارگیری اصول حفاظت و ایمنی در ساختمان کتابخانه‌های عمومی و دانشگاهی شهر زنجان تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

جدول ۴

بررسی تفاوت بین میزان کلی به‌کارگیری اصول حفاظت و ایمنی در ساختمان کتابخانه‌های عمومی و دانشگاهی شهر زنجان

متغیر مورد مقایسه	سطح اطمینان	سطح معنی‌داری	نتیجه آزمون
میزان کلی به‌کارگیری اصول حفاظت و ایمنی در ساختمان کتابخانه‌های عمومی و دانشگاهی	۰/۰۵	۰/۰۵۶	عدم رد فرضیه صفر

نتیجه‌گیری

با توجه به تحقیقات صورت گرفته می‌توان گفت که کتابخانه‌ها به‌طور کلی، به دلیل محدودیت بودجه از به‌کارگیری فناوری روز در زمینه سیستم ایمنی و امنیتی به‌دور می‌باشند. این در حالی است که از دیدگاه مدیریتی، با توجه به شرایط مالی موجود تجهیز ساختمان کتابخانه به سیستم امنیتی مطلوب از نابدی سرمایه‌های فرهنگی جلوگیری می‌کند و در این بین مبحث هشدار آتش‌سوزی و تمهیدات آن نیاز به توجه ویژه دارد. مدیریت کتابخانه‌ها باید از مدل‌های چند شاخصه‌ای تصمیم‌گیری^۵ (به‌منظور مشخص

5. Multiple criteria decision problem

کردن اولویت‌ها و شاخص‌های تصمیم‌گیری با توجه به بودجه محدود کتابخانه بهره‌برند (اسلام، ۲۰۰۳) تا در عین استفاده بهینه از منابع مالی کتابخانه ضمن تأمین منابع اطلاعاتی مورد نیاز مراجعه‌کنندگان، امنیت و ایمنی فیزیکی منابع و کارکنان و مراجعه‌کنندگان را نیز تحت پوشش درآورند.

پیشنهادها

با عنایت به موارد قید شده در نتیجه‌گیری موارد زیر جهت بررسی و پژوهش در آینده پیشنهاد می‌گردد:

- بررسی میزان آشنایی کتابداران با انواع سیستم ایمنی و آتش‌سوزی در فضای کتابخانه،
- بررسی میزان آشنایی مدیران سطوح مختلف کتابخانه با مدل‌های تصمیم‌گیری^۷ چندوجهی،
- بررسی میزان آشنایی جامعه کتابداری با انواع طراحی‌های ساختمان کتابخانه جهت ارتقای امنیت فیزیکی کتابخانه،
- بررسی ایمنی الکترونیکی در فضای کتابخانه و همگام شدن با فناوری‌های جدید رشته کتابداری، و
- بررسی میزان توجه مسئولان و برنامه‌ریزان کتابخانه به انواع سیستم‌های ایمنی.

منابع

- اشمن، جان (۱۳۸۰). *برنامه‌ریزی مقابله با حوادث در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی*. ترجمه مریم خسروی. ویراستار محمد جواهرکلام. تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی کشور.
- دیانی، محمدحسین (۱۳۸۴). *روش تحقیق در کتابداری*. مشهد: کتابخانه رایانه‌ای.
- عازم، پرویز (۱۳۸۶). *ساختمان و تجهیزات کتابخانه: مدیریت و برنامه‌ریزی*. تهران: نشر کتابدار.
- کومار، کریشان (۱۳۸۱). *روشهای پژوهش در کتابداری و اطلاع‌رسانی*. ترجمه فاطمه رهادوست. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
- نیکنام، مهرداد (۱۳۸۰). *بررسی وضعیت حفاظت و نگهداری مواد کتابخانه در کتابخانه‌های ایران*. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.

Islam, R. (2003). *The analytic hierarchy process: An effective multi- criteria decision making tool*. Kuala Lumpur: International Islamic University Malaysia.

Mc Comb, Mark (2004). *Library security*. San Francisco: RLS Inc. from: www.Librisdesign.org

The United States Occupational Safety and Health Administration (OSHA) Institute. Checklist for library building security. from: www. www.osha.gov

6. Islam

7. Multiple criteria decision